

УДК 343.71

 DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1194618>
Н.М. ДЕРКАЧ,

 здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ,
 м. Харків, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ

N.M. DERKACH,

 Applicant of a Ph.D., Kharkiv National University of Internal Affairs,
 Kharkiv, Ukraine

CERTAIN ASPECTS OF REGULATORY AND LEGAL REGULATION OF OPERATIONAL-INVESTIGATIVE COUNTERACTION TO ILLEGAL TURNOVER OF ARMS

Процес формування правової держави, що нині триває в Україні, передбачає чітке правове регулювання різних сторін життя і суспільства, а також напрямів діяльності державних органів, громадських та інших недержавних формувань. Одним із основних завдань цього процесу є вироблення нових демократичних підходів до вирішення питань боротьби зі злочинністю, дотримання законності, приведення правових норм у відповідність до загальноновизнаних актів з прав людини та сучасних політичних і соціально-економічних реалій [1, с.112]. Водночас, О.Л. Копиленко й О.В. Богачова, розглядаючи стан і шляхи вдосконалення законодавчого процесу в Україні, зазначають, що практичним утіленням ідеї законодавчої політики в галузі законотворчості має стати обов'язкова підготовка науково обґрунтованих концепцій законів [2, с.8]. При цьому, як констатує та ж О.В. Богачова, однією із проблем законодавчого процесу є те, що лише близько чверті поданих проектів стають законами, тоді як інші створюють надмірне навантаження на відповідні структурні підрозділи Верховної Ради України [3, с.22]. Тобто, сьогодні існує ряд не вирішених питань, пов'язаних із правовим регулюванням багатьох процесів в Україні, зокрема протидії злочинності. В той же час, аналіз практики підрозділів кримінальної поліції свідчить, що окреслений процес не оминув й їх діяльність, спрямовану на протидію злочинності, зокрема у сфері незаконного обігу зброї. Враховуючи вказане, вважаємо за доцільне розглянути окремі аспекти правового регулювання оперативно-розшукової протидії незаконному обігу зброї.

Вивченню різних аспектів протидії незаконному обігу зброї були присвячені дослідження вчених у різних галузях права (криміналістика, кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності тощо). В той же час серед багатьох досліджень, проведених в сфері оперативно-розшукової діяльності, слід окремо відмітити роботи: С.В. Албула, О.Ю. Анциферова, Я.Ю. Бандуріної, О.Д. Загарія, О.В. Кириченка, О.Г. Кузнєцова, В.В. Луговського, А.О. Михайличенка, П.М. Мітрухова, В.П. Меживого, Д.Й. Никифорчука, П.П. Підюкова, В.В. Петренка, В.В. Поливоди, І.Г. Поплавського, А.М. Рубеля, М.Б. Саакяна, О.М. Сніцара, М.В. Стацка, М.М.Чекана, О.В.Черкова, М.С. Цуцкірідзе, Н.С. Філіпенко, В.В. Шендрика та ін.

Однак, після останніх докорінних змін кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства питання щодо нормативно-правового оперативно-розшукової протидії незаконному обігу зброї залишаються ще не достатньо дослідженими. Тому метою статті є визначення окремих аспектів правового регулювання процесу оперативно-розшукової протидії незаконному обігу зброї

Аналізуючи фахову юридичну літературу, встановлено, що у теорії оперативно-розшукової діяльності дослідження, присвячені висвітленню правового регулювання оперативно-розшукової протидії різним видам злочинності в загальному вигляді, можна розділити на три групи.

Першу групу становлять дослідження, в яких окреслене питання розглядається безпосередньо

відштовхуючись від класифікації нормативних актів, що регулюють ту чи іншу сферу діяльності. Зокрема, К.В. Шахова вивчала проблематику правового регулювання протидії підрозділами карного розшуку згвалтуванням шляхом розподілу нормативних актів в залежності від юридичної сили на 5 груп (Конституція України; акти міжнародно-правового характеру; Закони України; підзаконні нормативні акти; відомчі й міжвідомчі нормативні акти) [4, с.45]. Дещо вужчу класифікацію надав С.Р. Тагієв, який розподіляв нормативні акти на 3 рівні, а саме: міжнародний, загальнодержавний, відомчий та міжвідомчий [1, с.78].

В той самий час, інша група вчених розглядає питання правового регулювання через призму взаємовідносин, що регулюються. Зокрема, доречно навести як приклад наукові дослідження, проведені авторським колективом навчального посібника «Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції: навчальний посібник» під загальною редакцією Ю.Ф. Кравченка. Так, надаючи класифікацію правовідносин в ОРД, зазначено, що вони мають комплексний, двосторонній, а в деяких випадках і, багатосторонній характер, і їх умовно можна поділити за призначенням на такі групи:

– перша – це правовідносини, що виникають між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, усередині між собою та серед різних оперативних підрозділів правоохоронних органів, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність чи які виконують правоохоронні функції (внутрішні, системні правовідносини);

– друга – правовідносини, що виникають між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності (оперативними підрозділами) та різними державними та недержавними установами, організаціями, підприємствами, засобами масової інформації і подібними структурами у зв'язку зі здійсненням оперативно-розшукової діяльності;

– третя – правовідносини, що виникають між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності та особами, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності на конфіденційній та інших основах;

– четверта – правовідносини, що виникають між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності та особами, які потрапили до поля зору оперативних підрозділів з інших причин, – задумують, готують чи вчиняють злочини, підозрюються у вчиненні злочинів, ухиляються від кримінального покарання, безвісно відсутні та інше;

– п'ята – правовідносини, які виникають між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності та особами, які захищаються в процесі її здійснення;

– шоста – правовідносини, що виникають у процесі використання оперативно-розшукових сил, засобів, методів та способів вирішення оперативно-розшукових задач для боротьби зі злочинністю та документуванню злочинної діяльності;

– сьома – правовідносини, що виникають у процесі проведення спеціальних оперативно-розшукових заходів;

– восьма – правовідносини, що виникають у процесі переведення оперативно-розшукової інформації із площини конспіративного провадження в офіційне;

– дев'ята – правовідносини, що виникають у процесі прокурорського нагляду та судового контролю за здійсненням оперативно-розшукової діяльності [5, с.25–26].

Третя група вчених розглядає питання, пов'язані з правовим регулюванням, виходячи із суб'єктивного складу учасників таких правовідносин. Зокрема, наприклад, О.Ю. Зуєв пропонує класифікувати всіх учасників правовідносин, які виникають в процесі протидії підрозділами карного розшуку збуту майна, одержаного злочинним шляхом, наступним чином:

– посадові особи державних органів виконавчої влади, які уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності щодо протидії збуту майна, одержаного злочинним шляхом (підрозділи карного розшуку ОВС України);

– посадові особи державних органів виконавчої влади, які залучаються до проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділи оперативно-технічних заходів та оперативної служби (далі – ОТЗ та ОС), а також оперативні підрозділи Державної пенітенціарної служби);

– посадові особи правоохоронних органів України, які не мають права на здійснення оперативно-розшукової діяльності, однак залучаються в процесі її реалізації (слідчі підрозділи);

– посадові особи державних органів виконавчої влади, яким надано функцію контролю за оперативно-розшуковою діяльністю та погодження дозволів на здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (органи прокуратури та суду);

– фізичні особи, які на конфіденційній основі залучаються для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності та надають первинну

оперативно-розшукову інформацію, зокрема, щодо збуту майна, одержаного злочинним шляхом (позаштатні негласні працівники);

– фізичні особи, які готують та вчиняють збут майна, одержаного злочинним шляхом, та щодо яких проводяться оперативно-розшукові заходи чи негласні слідчі (розшукові) дії [6, с.78–79].

На нашу думку, кожна із перелічених точок зору має право на існування та не є помилковою, однак ми дотримуємось позиції, що розглядаючи питання правового регулювання будь-якого процесу протидії злочинності, не слід вивчати лише правовідносини, нормативні акти чи суб'єкти такої діяльності, а досліджувати їх у комплекс.

Зокрема, що стосується нормативних актів, які регулюють процес протидії підрозділами кримінальної поліції незаконному обігу зброї, то в загальному вигляді їх можна розподілити за їх безпосереднім предметом регулювання, а саме:

а) ті, що регулюють легальний обіг зброї (збут, зберігання, купівлю), до яких відносять наступні нормативні акти:

– наказ МВС України від 20.07.2016 р. № 695 «Про особливості придбання підрозділами Національної гвардії України вогнепальної зброї та боеприпасів до неї»;

– наказ МВС України від 21.08.98 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»;

б) ті, що визначають загальні засади легального та незаконного обігу зброї, до яких відносяться такі нормативні акти:

– Конституція України;

– міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України;

в) ті, що регулюють процес протидії досліджуваному виду злочинів, до яких відносяться такі нормативні акти:

– Кримінальний процесуальний кодекс;

– Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

– міжвідомчі нормативні акти, зокрема: спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, адміністрації Державної прикордонної служби, Міністерств фінансів та юстиції України від

16.10.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»; спільний наказ МВС України та Державної пенітенціарної служби від 31.10.2002 р. № 009/003 та ін.;

– відомчі нормативні акти відкритого (наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», наказ Національної поліції України від 27.12.2016 р. № 1377 «Про затвердження Порядку організації проведення профілактичних заходів» та ін.) та закритого характеру;

г) ті, що встановлюють відповідальність за незаконний обіг зброї, до яких відносяться:

– Кримінальний кодекс України;

– Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Водночас, аналіз емпіричного матеріалу показав, що питання правовідносин, які виникають в процесі оперативно-розшукової протидії незаконному обігу зброї, можна розподілити на наступні групи:

– правовідносини, які виникають між уповноваженим оперативно-розшуковим законодавством суб'єктом з іншими суб'єктами органів Національної поліції в процесі оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування;

– правовідносини, які виникають із уповноваженим оперативно-розшуковим законодавством суб'єктом в процесі взаємодії з органами державної виконавчої влади, приватними організаціями та підприємствами, населенням;

– правовідносини, які виникають із уповноваженим оперативно-розшуковим законодавством суб'єктом з конкретними особами чи групами осіб, які потрапили до поля зору правоохоронних органів у зв'язку із підготовкою або вчиненням ними злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї;

– правовідносини, що виникають між уповноваженим оперативно-розшуковим законодавством суб'єктом в процесі здійснення нагляду за додержанням законності за його діяльністю, органами прокуратури та суду.

Аналізуючи наведене, можна визначити суб'єктів вказаних правовідносин, зокрема:

– державні органи та установи;

– фізичні особи, що мають зброю на законних підставах;

- суб'єкти, що володіють зброєю у зв'язку із виконанням функціональних обов'язків;
- особи, що потрапляли до поле зору правоохоронних органів у зв'язку із причетністю до незаконного обігу зброї;
- суб'єкти правоохоронної діяльності, на яких покладено обов'язок недопущення потрапляння та перебування зброї в незаконному обігу;
- суб'єкти, на яких покладено контроль за законним обігом зброї та дозвільну функцію;

– суб'єкти, які здійснюють наглядову та дозвільну функцію за правоохоронними органами.

Отже, підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що правове регулювання процесу оперативно-розшукової протидії незаконного обігу зброї становить складний механізм, у процесі здійснення якого між різними суб'єктами виникають різнопланові правовідносини, які регулюються великою кількістю нормативних актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тагієв С. Р. Теоретичні засади проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2016. 40 с.
2. Копиленко О. Л., Богачова О. В. Законодавчий процес: стан і шляхи вдосконалення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 1. С. 5–12.
3. Богачова О. В. Теоретико-правові засади та практика законотворення: автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. К., 2013. 39 с.
4. Шахова К. В. Протидія зґвалтуванням (за матеріалами підрозділів карного розшуку) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2014. 225 с.
5. Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції: навчальний посібник / під заг. ред. Ю. Ф. Кравченка. К. : ДПАУ НАДПСУ, 2005. 480 с.
6. Зуєв О. Ю. Протидія підрозділами карного розшуку збуту майна, одержаного злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2015. 233 с.

REFERENCES

1. Tahiyev, S. R. (2016). *Teoretychni zasady provedennya nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy u kryminal'nomu protsesi Ukrainy* [Theoretical principles of conducting of secret investigative (search) actions in the criminal process of Ukrain]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (12.00.09). Kharkiv (in Ukr.).
2. Kopylenko, O. L., & Bohachova, O. V. (2010). *Zakonodavchyy protses: stan i shlyakhy vdoskonalennya* [Legislative process: state and ways of improvement]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (1). 5–12 (in Ukr.).
3. Bohachova, O. V. (2013). *Teoretyko-pravovi zasady ta praktyka zakonotvorennya* [Theoretical and legal principles and practice of law-making]. *Doktors'ka dysertatsiya thesis (12.00.01)*. Kyiv (in Ukr.).
4. Shakhova, K. V. (2014). *Protydiya zgvaltuvanniam (za materialamy pidrozdiliv karnoho rozshuku)* [Countering rape (based on materials from criminal prosecution units)]. *Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09)*. Kharkiv (in Ukr.).
5. Kravchenko, YU. F. (Red.). (2005). *Operatyvno-rozshukova diyal'nist' podatkovoyi militsiyi: navchal'nyy posibnyk* [Operational and investigative activity of the tax militia: a manual]. Kyiv: DPAU NADPSU (in Ukr.).
6. Zuyev, O. YU. (2015). *Protydiya pidrozdilamy karnoho rozshuku zbutu mayna, oderzhanoho zlochynnym shlyakhom* [Opposition by units of a criminal investigation of the sale of property obtained by criminal means]. *Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09)*. Kharkiv (in Ukr.).

Надійшла 24.11.2017

Деркач Н. М. Окремі аспекти нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової протидії незаконного обігу зброї. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 127–131. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_19.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1194618>

Аналізується фахова юридична література та думки вчених щодо висвітлення правового регулювання оперативно-розшукової протидії різним видам злочинності, які розподіляються за безпосереднім предметом регулювання на 3 групи. Класифікуються правовідносини, які виникають в процесі оперативно-розшукової протидії незаконному обігу зброї та суб'єктів вказаних правовідносин.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, оперативно-розшукова протидія незаконному обігу зброї, підрозділи кримінальної поліції

Деркач Н.Н. Отдельные аспекты нормативно-правового регулирования оперативно-розыскного противодействия незаконному обороту оружия

Анализируется профессиональная юридическая литература и мнения ученых по освещению правового регулирования оперативно-розыскного противодействия различным видам преступности, которые распределяются по конкретным предметам регулирования на 3 группы. Классифицируются правоотношения, возникающие в процессе оперативно-розыскного противодействия незаконному обороту оружия и субъектов указанных правоотношений.

Ключевые слова: *нормативно-правовое регулирование, оперативно-розыскное противодействие незаконному обороту оружия, подразделения криминальной полиции*

Derkach N.N. Certain Aspects of Regulatory and Legal Regulation of Operational-Investigative Counteraction to Illegal Turnover of Arms

In the article the author analyzed the specialized legal literature and the opinions of scientists on the coverage of the legal regulation of operational-search counteraction to various types of crime, which divided into three groups. However, the author pointed out that when considering the legal regulation of any process of combating crime, one should not only study legal relations, regulations or subjects of such activity, but to investigate them in a complex.

Regarding the legal relationship that arises in the process of operational-search counteraction to the illicit circulation of weapons, the author divided them into 4 groups: the legal relationship that arises between an authorized operational-search legislation subject with other actors of the National Police in the process of operational-search activities and pre-trial investigation; legal relations that arise with the subject of the authorized operational-search legislation in the process of interaction with the bodies of state executive power, private organizations and enterprises, the population; legal relations that arise with the operative-search legislation by a subject with specific persons or groups of persons who have fallen into the field of view of law-enforcement bodies in connection with the preparation or committing of crimes related to the illicit trafficking of weapons; legal relationships that arise between an agent authorized by the operative and investigative legislation in the course of monitoring the observance of the lawfulness of his activities, the prosecutor's office and the court.

Also, the study identified the subjects of these legal relationships, in particular: state bodies and institutions; natural persons having weapons on legal grounds; actors possessing weapons in connection with the exercise of their functions; persons who fell into the sight of law enforcement agencies in connection with involvement in the illicit arms trafficking; subjects of law-enforcement activity, which impose a duty to prevent the entry and possession of weapons in the illicit circulation; entities subject to control over the legal circulation of weapons and licensing functions; actors that oversee and enforce law enforcement authorities.

Key words: *normative-legal regulation, operative-search counteraction to illegal arms circulation, units of criminal police*